

GÖZÜTOK, Tarık Tuna (2020). *Psikiyatrinin Türkiye'ye Girişi (Mecnûndan Akıl Hastasına)*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler. 235 s.

Şeyda ALTAY*

Tarık Tuna Gözütok tarafından kaleme alınan *Psikiyatrinin Türkiye'ye Girişi (Mecnûndan Akıl Hastasına)* adlı kitap, Kasım 2020'de okurlarla buluştu. 13,5x21,5 cm boyutlarında olan eser, toplam 235 sayfadan oluşmaktadır. Ön kapağın üst kısmında kitabın, onun hemen altında yazarın adı yer almaktadır. Kapağın ortasından başlayıp alt kısmına kadar inen bölümünde ise, felçli hastaların elektrikle tedavisini gösteren bir fotoğraf bulunmaktadır. Bu görsel, kitabın içeriğiyle kısmen uyumlu sayılabilir. Kitabın arka kapağında psikiyatrinin geçmişten günümüze gelişim evrelerinden bahsedilmiştir. Türk psikiyatri tarihi, “uzmanlaşma” açısından üç evreye ayrılmış ve bu evrelerin gelişim süreçleri kısaca anlatılmıştır.

Kitabın kapağını açtığımızda, jenerik kısmının ardından “Ön Söz” (s. iii-iv) gelmektedir. Yazar burada kitabının

doktora tezinin neredeyse aynısı olduğundan bahsetmiş, yazma sürecinde kendisine maddi ve manevi katkıları olan kişilere ve kuruluşlara teşekkürlerini sunmuştur. Arkasından gelen “İçindekiler” kısmı (s.v-vi), kitabın üç ana bölümden oluştuğunu haber vermektedir. Kitapta geçen 13 görsele ait bilgilerin yer aldığı “Görseller Listesi” (s. vii) ve kullanılan 14 kısaltmanın açılımlarını gösteren “Kısaltmalar Listesi” (s. ix) geçildikten sonra kitabın “Giriş” (s. 1-9) başlığıyla karşılaşılmaktadır. Yazar burada, ana bölümlere geçmeden önce kitabın kapsamı, amacı, yöntemi hakkında okurları bilgilendirmektedir. Gözütok, ilk olarak geçmişten günümüze uzanan süreçte antidepresan ve antipsikotik ilaçların kullanımının artmasının psikiyatriyle bağını sorgulamış, psikolojik sorunların bu

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD

e-posta: seydaaltay705@gmail.com ORCID: 0000-0002-9264-7439

artıştaki yerine değinmiştir. Ancak bahsi geçen sorgulamalarında tarihsel bir yanıtı doyurucu bir şekilde vermek yerine, olgusal saha çalışmalarını işaret etmiştir. Yazar, birçok alanla iç içe olan psikiyatrinin, bu konuyla da yakından ilgilenmesi gerektiği düşüncesindedir. Devamında, hem siyasi dönüşümlerin hem de bilimsel ve kültürel gelişmelerin Türk psikiyatri tarihini şekillendirdiğini savunan Gözütok, kitabın yazılış amacına uygun olarak bazı sorular sorar ve kitapta şu türden sorulara cevap arayacağını söyler: “Ülkemizde psikiyatri nasıl uzmanlık alanı olabilmiştir? Psikiyatrlar hukuki düzlemde nasıl karşılık bulmuşlardır? Psikiyatrinin bir uzmanlık alanı olarak kabul görmesi, geleneksel tıp uygulamalarını nasıl etkilemiştir? Psikiyatrinin ülkemize girmesi akıl hastalarına yaklaşım biçimlerini nasıl değiştirmiştir? Türkçe kaleme alınmış olan ilk psikiyatri eserlerinin kaynakları ve yazılış amaçları nelerdir? Günümüz Türkiye’inde psikiyatrların sundukları tedavi olanaklarının kökenleri nelerdir? Son yıllarda ülkemizde artış gösteren psikotrop ilaç tüketiminde psikiyatrinin tarihsel gelişim sürecinin etkisi olmuş mudur?” (s. 6-7) Yazar kitabın cevap arayacağı soruların artırılabilceğini söylese de, bu sorular dahi eserin genel çerçevesi hakkında fikir vermektedir.

“Giriş”ten sonra ana bölümlere geçilmiştir. Kitap üç ana bölümden oluşmakta ve yazarın mihenk taşı olarak kullandığı “uzmanlaşma” kavramı, bu bölümlerin ayrılmasında önemli bir kriter olarak karşımıza çıkmaktadır: “Uzmanlık Öncesi”, “Psikiyatrinin Osmanlı’ya Girişi ve Uzmanlaşma”, “Cumhuriyet ve Paradigma Değişimi”.

Kitabın “Uzmanlık Öncesi” adlı birinci bölümünde (s. 11-59) yazar, önce genel olarak dünyada, sonra Osmanlı Devleti’nde hâkim olan tıp kaynaklarını ve akıl hastalıklarında kullanılan tedavi yöntemlerini anlatmaktadır. İlk olarak geleneksel halk hekimliği yöntemlerine değinen Gözütok, ilk çağlarda akıl hastalıklarının tedavisinde “şaman” adı verilen dinî liderlerin görev üstlendiğinden bahseder. Bu bölümde, Uygarların dinî inançlarını Şamanizm ile kısıtlayan basit bir ifade hatasına düştüğü görülmektedir. Ancak sonrasında akıl hastalıkları ve tedavilerine dair *Kutadgu Bilig* adlı eserden verdiği örneklerle bu bölüme derinlik ve özgünlük kazandırmıştır. İlerleyen satırlarda, şamanlara benzer büyücülerin antik uygarlıklarda benzer görevleri üstlendiklerini söyler. Ayrıca Antik Yunan ve Roma’daki önemli hekimlerin eserlerinden akıl hastalıklarının tedavileri hakkında kısa bilgiler verir. Devamında Orta Çağ İslam medeniyetinde hekimliğiyle öne çıkan isimlere değinen Gözütok, tıp konusunda büyük bir şöhrete sahip olan İbn Sina’nın eserleri ve akıl hastalıklarına dair görüşleri hakkında malumat verir. Sonra söz, Osmanlı’daki tıbbaya gelir. “Klasik Tıp Dönemi” diye adlandırılan süreçte Osmanlı’nın kendisinden önceki tıp mirasından istifade ettiği, özellikle Anadolu Selçuklu geleneğinden beslendiği ifade edilir. Arkasından, XIII. yüzyıldan XV. yüzyıla uzanan sürece damga vuran önemli isimler ve eserlerinden bahis açılır. “Yeni Tıbbaya Hazırlık Dönemi” diye adlandırılan ve XV-XIX. yüzyıllar arasını içine alan dönem, askerî ve siyasi açıdan büyük başarılar elde eden Osmanlı’nın her alanda olduğu gibi tıp alanında da atılımlar içine girdiği bir dönem olarak anlatılır. Burada akıl hastalıklarına dair genel teamülü yansıtan eserlerin ve sahiplerinin kısa kısa tanıtıldığı görülür. Söz konusu eserler arasında,

bilhassa Şamanlardan beri görülen müzikle tedavinin yanında yıldızlardan, astronomiden, burçlardan faydalanılması gerektiği yönünde telkinlerde bulunan eserlere de rastlanması dikkat çekicidir.

“Psikiyatrinin Osmanlı’ya Girişi ve Uzmanlaşma” adını taşıyan ikinci bölümünde (s. 61-134) XIX. yüzyıldan başlayarak Osmanlı Devleti’nde tıp alanında gözlenen gelişmeler ele alınır. Darüşşifalardan “yarı tımarhane”lere geçiş aşamaları, bimarhanelerdeki fiziki imkânların iyileştirilmesi üzerinde durulur. Bu bölümde Gözütok, Osmanlı hekimlerinin 19. yüzyıl öncesinde akıl hastalıklarının sebeplerini üç temel gerekçe altında topladıklarını söyler: doğüstü güçler, fizyolojik etmenler, çevresel faktörler (s. 124). 19. yüzyıl sonrasında ise bu durum değişmiştir. Hekimler yönlerini Batı’ya çevirerek kullandıkları uygulamaları değiştirmişler, bilimsel teknik ve yöntemleri kullanmaya başlamışlardır. Materyalist ve pozitivist düşüncelerden etkilenmeye başlayan hekimler sayıca artsa da bu süreçte eski-yeni uygulamalar bir arada devam ettiğinden Batı’ya özgü tekniklerin tam anlamıyla kullanılması söz konusu olmamıştır. Bu arada, modern çalışmaların Avrupa’da başladığı ve “psikiyatrist” teriminin ilk kez 1808 yılında Almanya’da kullanıldığı bilgisi de bu bölümde yer almaktadır.

Gözütok, “Cumhuriyet ve Paradigma Değişimi” adlı üçüncü bölüme (s. 135-170) Cumhuriyet’le başlayan inkılap dalgasının tıp alanında da görüldüğü tespitiyle başlamıştır. Eski zamanlarda hekimlik şamanların mistik öğretilerine dayanmaktayken, Cumhuriyet sonrasında bu olgu değişmiş; şifacılar, artık yerini Batılı doktorlara bırakmaya başlamıştır. Cumhuriyet’in kurulması ve tıp alanında yaşanan gelişmelerle birlikte elektrikle tedavi uygulanmış, akabinde gramofon ve plaklar kullanılarak müzik eşliğinde tedaviler denenmiştir. 20. yüzyılın sonlarına doğru dernekler kurulmuş ve bu konuda eğitimler verilerek uzmanlık kazanılması sağlanmıştır. Fakat hâlâ var olan ocak, tekke gibi yerlerde, şifacıların faaliyetlerini sürdürdükleri de bilinmektedir.

Kitabın “Sonuç” bölümünde (s. 171-176) genel bir değerlendirme yapılmıştır. Gözütok, tıp alanında Osmanlı’dan günümüze uzanan süreçte birçok arayış ve faaliyetler söz konusu olduğunu söyledikten sonra, Batı’ya yönelmenin ardından çağdaş hastanelerin kurulduğunu, Batılılaşan tıp eğitiminin uzmanlaşmayı da beraberinde getirdiğini ifade etmiştir. Akabinde hacim sorunu sebebiyle eserinde yer veremediği hususlara da değinen yazar, bu alanda çalışmak isteyen başka araştırmacılara da yeni çalışma konuları işaret etmiştir.

Kitabın “Ekler” (s. 177-187) kısmında Gözütok, tıp alanındaki önemli eserlerin bazı sayfalarını paylaşmış ve eserine görsel zenginlik kazandırmıştır. Osmanlı Türkçesiyle yazılı olan sayfa görsellerinin altına açıklayıcı notlar eklemeyi de unutmamıştır.

Kitap, yararlanılan eserleri gösteren “Kaynakça” (s. 189-235) ile son bulmaktadır. Bu kısımda kaynaklar, türlerine göre gruplandırılarak verilmiştir. Eserin sonraki baskılarında, “Kaynakça”dan sonra bir de “İndeks” eklenmesi önerilebilir.

Akıl hastalığı hususunda en eski dönemlerden beri çeşitli yöntemler kullanılmış, muhtelif eserler yazılmış, ilkel veya modern pek çok kuruluş tesis edilmiştir.

Yerine göre şamanlardan, şifacılarından; yerine göre profesyonel hekimlerden medet umulmuştur. Tarık Tuna Gözütok tarafından kaleme alınan *Psikiyatrinin Türkiye'ye Girişi (Mecnûndan Akıl Hastasına)* adlı bu eser; psikiyatrinin Anadolu'daki tarihi ve gündemdeki bazı güncel konular hakkında bilgiler içermektedir. "Psikiyatri" teriminin bu coğrafyaya nasıl girdiğini, zamanla nasıl bir değişim rotası izlediğini merak eden okuyuculara iyi bir rehber olacaktır.